

KORUYUCU AİLE VE EVLAT EDİNME

91.

BÖLÜM

Hatice ÜNVER¹

GİRİŞ

Aile, toplumun temelini oluşturmaktadır. Zamanla aile yapısında ve işlevlerinde değişiklikler olsa da bir çocuğun biyopsikososyal açıdan sağlıklı bir şekilde büyümesi için aile ortamı gereklidir. Ancak ailenin tek başına çocuğu koruyamadığı durumlarda sosyal devlet gerekli önlemleri ve bakım tedbirlerini almaktadır. Bu tedbirlerin önceliği ailelerin güçlendirilmesi olup bu durum sağlanmadığında çocuk için alternatif bakım türleri söz konusu olmaktadır. Koruyucu aile sistemi ve evlat edinme, çocuk koruma sistemlerinin en önemli parçalarındandır. Bu yazıda sırasıyla koruyucu aile ve evlat edinme başlıkları incelenecektir.

KORUYUCU AİLE SİSTEMİ

Tanım ve Tarihçe

Her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâkî ve toplumsal yönden sağlıklı gelişmesini sağlayacak yeterli bir yaşam düzeyine sahip olma hakkı Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile güvence altına alınmıştır (1). Bu yaşam düzeyi sağlanamayan her çocuk devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahiptir. “Korunmaya muhtaç çocuk” kavramı ebeveyn yokluğu, ihmal, istismar, yoksulluk, anne-babanın madde bağımlılığı ya da ruhsal hastalıkları olması gibi durumlarda, bedensel, ruhsal ve ahlâkî gelişimleri ile güvenlikleri tehli- kede olan; her türlü kötü alışkanlığa ve başıboşluğa sürüklenen çocuğu ifade etmektedir (2828 sayılı ve 24.05.1983 tarihli Sosyal Hizmetler Kanunu 22, 23.

madde, 4271 sayılı ve 08.12.2001 tarihli Türk Medeni Kanunu 347. madde). Ülkemizde korunmaya muhtaç çocuklar için uygulanan bakım yöntemleri iki gruba ayrılmaktadır. Birinci grup aile yanında bakım olup dört çeşittir; ayni-nakdi yardım, koruyucu aile sistemi, evlat edinme, aileye danışmanlık hizmetlerinin verilmesi. İkinci grup ise çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları, çocuk ve gençlik merkezleri, çocuk evleri, sevgi evleri ile koruma, bakım ve rehabilitasyon merkezlerini içeren kurum bakımı yöntemleridir (1-3).

Tüm toplumlarda korunmaya muhtaç çocukların bakımı önemli bir sosyal politika problemi olmuştur. Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde, kimsesiz çocuklara yönelik kurumsal bakım uygulamalarının yoğunlaştığı görülmektedir ancak bu bakım kurum bakımı şeklinde olmuştur. Koruyucu aile sisteminin geçmişinin kurum bakımı hizmetinden daha eski olduğu bildirilmektedir. Günümüzdeki gibi sistemik bir yapıda olmamasına rağmen geniş aile içinde, akraba yanında ya da çeşitli vakıflar aracılığı ile koruyucu ailelik hizmetinin yerine getirildiği görülmektedir. Ülkemizde koruyucu aile kavramı ilk kez 1926 tarihli medeni kanunda yer almış ve 1949 yılında uygulanmaya başlanmışsa da 1990’lı yıllardan sonra önem kazanmıştır. Önceki yıllara ait kalkınma planlarında kurum bakımına ağırlık verilirken, 1996-2000 ve sonrası yıllara ait kalkınma planlarında aileyi destekleyici önlemlere, koruyucu aile ve evlat edinme uygulamalarına ağırlık verilmesi gerektiği kabul edilmiştir (3-5).

¹ Uzman Doktor, Marmara Üniversitesi Pendik Eğitim Araştırma Hastanesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği, drhaticeunver@gmail.com ORCID ID: 0000-0003-2067-9770

kavuşması hem çocuğun üstün yararı ve refahı hem toplumsal geleceğimiz için önemlidir.

KAYNAKÇA

1. Çetin H. Korunmaya muhtaç çocukların bakımına yönelik etkin ve sistematik bir yaklaşım modeli. Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi. 2010; 3(3): 1-8.
2. Doğan R. Bir koruma tedbiri olarak koruyucu aile kurumu ve koruyucu aile yönetmeliği. Ankara Barosu Dergisi. 2013;71(2): 145-170.
3. Salim M. Geçmişten günümüze Türkiye'de çocuk koruma politikaları-sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2011.
4. Şenocak H. Korunmaya muhtaç çocuklara sağlanan bakım hizmetleri. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi. 2006; 51:177-228.
5. Erol N, Şimşek Z. Korunma gereksinimi olan çocuklar: kurum bakımı ve koruyucu aile sistemi. Soykan Aysev A, Işık Taner Y, editörler. Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları içinde. İstanbul: Asimetrik Paralel Yayınevi, 2007; ss. 965-985.
6. <https://koruyucu.aile.gov.tr/data/pdf> (indirme tarihi: 08.10.2019).
7. İçağasıoğlu Çoban A. Çocuk ihmal-istismarında uzmanlaşmış koruyucu aile modeli. Atamtürk E, Yaman E, editörler. Sosyal Hizmet Sempozyumu, Türkiye'de Çocuğun Korunması ve Refahı 'Kapsayıcı Bir Yaklaşım Arayışı' içinde. Ankara: Gündem Çocuk Derneği Yayınları, 2014; ss. 104-116.
8. Kaplan HI, Saddock BJ. Concise Textbook of Child and Adolescent Psychiatry (10th ed.), Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins Publishers; 2009.
9. <https://koruyucu.aile.gov.tr/illere-gore-koruyucu-aile-istatistikleri> (indirilme tarihi: 08.10.2019).
10. Yolcuoğlu İG. Türkiye'de çocuk koruma sisteminin genel olarak değerlendirilmesi. Aile ve Toplum. 2009; 5(18): 43-57.
11. Asma T. Koruyucu aile kurumunun hukuki yapısı. 1.Ulusal Koruyucu Aile Çalıştayı, Denizli, 2011.
12. Ünal V. Düünden bugüne kültürümüzde koruyucu aile hizmetleri üzerine bir değerlendirme. International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish. 2015; 10(6): 875-900.
13. Üstüner S, Erol N, Şimşek Z. Koruyucu aile bakımı altındaki çocukların davranış ve duygusal sorunları. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi. 2005; 12(3): 130-140.
14. Spitz R. Hospitalism: an inquiry into the genesis of psychiatric conditions in early childhood. Psychoanal Study Child. 1945;1: 53-74.
15. Yörükoğlu A. Koruma altındaki çocuklar ve hakları. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi. 2003; 10:148-150.
16. Yörükoğlu A. Değişen Toplumda Aile ve Çocuk. İstanbul: Özgür Yayınları; 2007.
17. McMillen JC, Zima BT, Scott DL et al. Prevalance of psychiatric disorders among older youths in the foster care system. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry. 2005; 44:88-95.
18. Zeanah C, Nelson C, Fox N et al. Designing research to study the effects of institutionalization on brain and behavioral development: the Bucharest early intervention project. Dev Psychopathol. 2003; 15:885-907.
19. Rosenfeld AA, Pilowski DJ, Fine P. Foster care: an update. J Am Acad Child Psychiatry. 1997; 36:448-457.
20. Erdal L. Türkiye'de sosyal politika ve koruyucu aile hizmet modeli. Sosyoekonomi Dergisi. 2004; 22(2): 171-192.
21. Karataş K. Türkiye'de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile uygulamaları üzerine bir değerlendirme. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi. 2007; 18(2): 7-19.
22. <https://ailevecalisma.gov.tr/sss/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/evlat-edinme-hizmeti> (indirilme tarihi: 08.11.2019).
23. Derdeyn AP, Lamps CA. Adoption. Lewis M, editor. In: Child and Adolescent Psychiatry A Comprehensive Textbook (3rd Edition). Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins Publishers, 2002; p. 1170-1189.
24. <https://www.cocukhizmetleri.gov.tr/2018.pdf/upload/istatistikler> (indirilme tarihi: 08.11.2019).
25. <https://adoptionnetwork.com/adoption-statistics> (indirilme tarihi: 17.11.2019).
26. Erol N, Şimşek Z. Evlat edinme. Çuhadaroglu Çetin F ve ark, editörler. Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı içinde. Ankara: Hekimler Yayın Birliği, 2008; ss. 748-762.
27. Hodges J. Adoption and fostering. Psychiatry. 2005; 4: 49-53.
28. Van den Dries L, Juffer F, Van Ijzendoorn MH. Fostering security? A meta-analysis of attachment in adopted children. Child Youth Serv Rev. 2009; 31: 410-421.
29. Rosnati R, Montirosso R, Barni D. Behavioral and emotional problems among Italian international adoptees and non-adopted children: Father's and mother's report. J Fam Psychol. 2008; 22:541-549.
30. Dikmeer Altunoğlu İ, Erol N, Gençöz T. Evlat edinilmiş ve biyolojik ebeveyni ile yaşayan çocukların davranışsal ve duygusal sorunları ve bağlanma düzeyleri ile anne babaların çocuk yetiştirme stillerinin karşılaştırılması olarak değerlendirilmesi. Türk Psikiyatri Dergisi. 2014; 25: 1-10.
31. Çakın Memik N. Oyun döneminde evlat edinme. İşeri E, Güney E, Taş Torun Y, editörler. Oyun Dönemi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları içinde. Ankara: Akademisyen Yayınevi, 2018; ss. 261-271.
32. Hodges J, Steele M, Hillman S et al. Change and continuity in mental representations of attachment after adoption. Brodzinsky DM, Palacios J, editors. In: Psychological Issues in Adoption: Research and Practice. Westport, 2005; p.93-116.
33. Lieberman AF. The treatment of attachment disorder in infancy and early childhood: reflections from clinical intervention with later-adopted foster care children. Attachment & Human Development. 2003;279-282.
34. Wilson SL. A current review of adoption research: exploring individual differences in adjustment. Children and Youth Services Review. 2004; 26: 687-696.